

Stockholm 2015-10-29

Helene Hellmark Knutsson, minister för högre utbildning och forskning

Forskningspolitiken och civila samhället

Följande underlag har författats av två paraplyorganisationer¹ inom det civila samhället, samtliga med lång erfarenhet av att använda, understödja, samverka med samt sprida forskning om det civila samhället.

Den kommande forskningspolitiken bör inkludera civilsamhällesforskningen som ett prioriterat och långsiktigt område.

I syfte att få fram internationellt konkurrenskraftig forskning och forskning som kan användas av alla aktörer (stat, civilsamhälle, näringsliv) behöver forskningspolitiken innehålla stöd till de multidisciplinära forskningsmiljöer som är verksamma inom fältet. Därtill är det önskvärt med stöd till nya forskningsmiljöer.

Institutioner med ansvar för att finansiera forskning om det civila samhället bör ha en regelbunden och institutionaliserad samverkan med civilsamhället.

Praktiknära forskning och spridning av forskningsresultat om civilsamhället bör erhålla en utökad finansiering.

SCB behöver få ett tydligare uppdrag att samverka med forskningsmiljöer som behöver grunddata för att kunna producera statistik om det civila samhället.

¹ IDEELL ARENA, Forum - Idéburna organisationer med social inriktning. Sammantaget har de två paraplyorganisationerna över 100 medlemsorganisationer verksamma inom en rad olika områden. I resonemang och huvudslutsatser instämmer även Famna- Riksorganisationen för idéburen vård och omsorg som dock skickar en egen skrivelse.

Förstärkt forskning om civilsamhället - en samhällsangelägenhet

Propositionen *En politik för det civila samhället* (2009/10:55) slår fast att: ”Det är angeläget att kunskapen om det civila samhällets roll, sammansättning och villkor utvecklas. Det civila samhället och det civila samhällets organisationer har en stor betydelse för demokratin, välfärdssamhället och människors egenmakt. Via engagemang inom det civila samhället kan människor förändra sina liv eller påverka samhällsutvecklingen i stort genom egen initiativkraft och egna ansträngningar.”

Vi delar denna uppfattning. I ett antal av samhällets stora utmaningar - ungas etablering, långtidsarbetslöshet, demokratiutveckling, bryta äldres ensamhet, integration, m.m - spelar civilsamhällets organisationer avgörande roller. Civilsamhället etablerar långsiktiga, breda och inkluderande miljöer där människor kan vara delaktiga och växa, men möter också utmaningar som uppstår i vardag och i kris. Sverige har en lång historia där civilsamhällets organisationer skapat verksamheter som sedan blivit välfärdssamhällets norm: föreningen Mjölkdroppen som blev förlagan till dagens BVC är exempel i en lång rad.²

En central förutsättning för att detta ska ske är organisationernas möjlighet att vara självständiga, starka, samhällskritiska och samhällsbyggande. För att förstå hur detta bäst ska stimuleras behövs ständigt ny forskning som ger oss kunskaper om grundförutsättningar och insikter om samband och mekanismer. Den kommande forskningspolitiken bör inkludera civilsamhällesforskningen som ett prioriterat och långsiktigt område.

² Lista över innovationer: <http://www.socialforum.se/article/civilsamhallet-sociala-innovationer-sant/>

Propositioner och utredningar 1995-2015

1995 slogs behovet av ett forskningsprogram om det civila samhället fast i rapporten: *Ideell verksamhet: förutsättningar, organisering och betydelse: handlingsprogram för forskning* (Ds 1995:30). Sedan dess har behovet upprepats: 2003 lämnade Vetenskapsrådet en rapport (2003:15) där behovet om en större satsning på ett grundforskningsprogram för att etablera fältet åter fördes fram. Där står bland annat att ”Forskningen om det civila samhällets organisationer och om sociala rörelser och social ekonomi framhålls också som ett i Sverige nytt och angeläget forskningsområde. Med en starkare finansiell bas och infrastruktur kan möjligheterna till forskning inom området tas till vara som en potential när det gäller förnyelse av svensk humaniora och samhällsforskning”.

Av dessa intentioner ser vi spår i 2005 års forskningspolitiska proposition (2004/05: 80) men de behandlas utförligare i den så kallade Folk rörelseutredningen (SOU 2007:66). I utredningen framförs förslaget om ett forskningsprogram i tre delar:

1. Ett flervetenskapligt grundforskningsprogram för forskning om det civila samhället
2. Forskningsbaserade studier för grundläggande kunskap om det civila samhället samt mötesplats för forskningssamtal
3. Spridning av forskningsbaserad kunskap

Förslaget från Folk rörelseutredningen behandlas vidare i propositionen: *En politik för det civila samhället* (2009/10:55) där ett grundforskningsprogram om det civila samhället på tio år föreslås jämsides med upprättandet av ett forum för forskningsbaserade studier och kunskapsutbyte mellan forskare, offentliga och ideella aktörer.

Insikten att det civila samhället och dess organisationer är ett eget kunskapsfält och en dimension i samhället som förtjänar sammanhållen analys och politikutveckling har funnits i flera decennier och i flera regeringar av olika politisk hemvist. Samhället klarar sig avsevärt bättre om hela dess arsenal av krafter, kompetenser och engagemang tydliggörs, inklusive civilsamhället. Här spelar forskningen en central roll, och forskningspolitiken bör därför inrätta ett område för civilsamhällesforskning i propositionen 2016.

Pågående forskning om det civila samhället

Grundforskningsprogrammet som handhas av Vetenskapsrådet och rullar sedan ett par år tillbaka och en andra utlysning av medel gjordes 2014. 2011 och 2012 arrangerades två mötesplatser för presentation av aktuell civilsamhällsforskning samt inventering av forskningsbehov. Arenorna för civilsamhälle och vetenskap var ett samarrangemang mellan Vetenskapsrådet, IDEELL ARENA och Riksbankens jubileumsfond.

Därutöver har Myndigheten för Ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) sedan 2013 ett uppdrag att förmedla medel till forskningsbaserade studier om det civila samhället samt ansvara för att det finns samlad kunskap om civilsamhällets villkor, sammansättning och utveckling. Ett uttryck för detta är sajten civsam.se samt de årliga kunskapskonferenser som myndigheten arrangerat och sedan 2014 i samverkan med IDEELL ARENA.

Antalet lärosäten med någon form av institutionaliserad forskning om det civila samhället är idag få men i sammanhanget kan Handelshögskolan i Stockholm, Ersta Sköndal högskola, Socialhögskolan i Lund och Södertörns högskola nämnas. Inte sällan sker samverkan med civilsamhällets organisationer för att sprida samt finansiera forskning. Ett exempel på detta är ett sexårigt finansieringsavtal träffat mellan åtta civilsamhällsorganisationer och Ersta Sköndal högskola med fokus på civilsamhällets organisering och ledarskap. Flera av de medverkande organisationerna har även separat samverkan med Riksbankens jubileumsfond i form av s.k. Flex-it tjänster.

De ovan redovisade aktiviteterna är positiva men långt ifrån tillräckliga. De behöver breddas så att fler forskningsmiljöer från fler regioner i landet skapas och görs långsiktigt hållbara så att fler aktörer inom den offentliga och den idéburna sektorn inser att det är värt att satsa på samverkan och utveckling. Detta behöver uttryckas i den kommande propositionen.

Förslag

1. Forskningsfältet det civila samhället samt forskningsbehov

I proposition 2009/10:55 framhålls ett antal angelägna områden som skäl till att etablera ett grundforskningsprogram. Det civila samhällets sammansättning, funktionssätt och roll utgör utgångspunkter och konkret omnämns globalisering, teknikutveckling och civilsamhällets tillhandahållande av välfärdstjänster. Dessa områden framstår fortsatt vara högst angelägna att beforska. Direktiven till utredningen *Ett stärkt och självständigt civilsamhälle* (Dir 2014:40) styrker detta. Utredaren ska undersöka möjligheterna för det civila samhällets organisationer att verka vid sidan av att analysera organisationerna särart och ställning i förhållande till nationell lagstiftning och EU-rätt, liksom möjligheterna för organisationerna att delta i offentlig upphandling.

Viktiga utgångspunkter vad gäller forskningsbehov om det civila samhället är förutsättningar, organisering och betydelse. Därutöver föreligger forskningsbehov om hur pågående marknadsieringprocesser påverkar det civila samhällets organisationer; nya former av organisering inom och utom de ideella organisationerna; samt förväntan på civilsamhällets organisationer att vara en leverantör av tjänst i förhållande till att vara röstbärare i en levande demokrati.

Det finns behov av mångvetenskaplig belysning utifrån begreppet medskapande eller medproduktion.³ En breddad och fördjupad förståelse av värdeskapande, med många olika typer av aktörer inblandade är central för att bibehålla och utveckla ett proaktivt förhållningssätt till den nordiska välfärds- och demokratimodellen nu och framöver.

Den demografiska utvecklingen är också ett forskningsfält av stor betydelse för det civila samhället. Den fortgående urbaniseringen; en växande grupp friska äldre parallellt med en växande grupp sjuka äldre-äldre; en generation unga där en allt större andel får problem med att etablera sig på samhällets centrala arenor och där en icke oväsentlig andel har depressioner, ätstörningar, ångest; samt en växande grupp människor med utländsk härkomst

³ Se bland annat Pestov *New Public Governance, the Third Sector, and Co-Production* (Routledge Critical Studies in Public Management) ISBN-13: 978-0415897136, ISBN-10: 0415897130

är alla exempel på demografiska trender som har djupgående effekter på det civila samhällets finansiering, struktur, möjligheter att rekrytera, etc. Om dessa frågor behövs multidisciplinära forskningsinsatser på flera platser i landet.

Den forskning som har bedrivits över tid på Ersta Sköndal högskola om människors ideella insatser måste bevaras, fördjupas och breddas. Det finns tydliga signaler om att den kunskap som byggts upp genom stora befolkningsstudier möter allt större metodologiska svårigheter. Det finns anledning att ta ansvar för hur den fortsatta kunskapsutvecklingen kan säkras, genom att adressera området i kommande forskningspolitisk proposition.

2. Bygg långsiktiga institutionella miljöer

Idag finns som nämnt ett fåtal akademiska miljöer som i mer organiserad mening bedriver civilsamhällesforskning. Glädjande nog är detta arbete multidisciplinärt men dessvärre skakigt när det gäller finansiering och utveckling.

I det längre perspektivet finns det möjlighet till internationell excellens då miljöer som Handelshögskolan i Stockholm och Ersta Sköndal högskola har byggt upp internationell samverkan och utvecklat forskningen om ekonomiska och organisatoriska aspekter av civilsamhället liksom människors ideella engagemang. Ett uttryck för den höga kvaliteten är att den världsomfattande forskningskonferensen som arrangeras av International Society on Third Sector Research kommer ske på Ersta Sköndal högskola år 2016.

Civilsamhällesforskningen är ett framväxande globalt forskningsrum där det är relativt enkelt för Sverige att profilera sig som framstående jämfört med andra discipliner och forskningsfält.

En annan viktig aspekt av en satsning på forskning om det civila samhället är att en tillräcklig bredd av litteratur kan skapas att användas i undervisning på högskolor och universitet, och i förlängningen i grundskola och gymnasium. Det är olyckligt att, som hittills, gå igenom ett helt skolsystem utan att få systematisk kunskap om det civila samhället.

I enlighet med intentionerna i Folkrörelseutredningen bör forskningspropositionen innehålla stöd till befintliga och nya multidisciplinära forskningsmiljöer som bedriver långsiktigt internationellt arbete inom fältet civilsamhällesforskning. Det kan handla om möjligheten att bygga regelrätta program och /eller forskarskolor. Ekonomiskt och administrativt kan det säkert finnas anledning till samverkan med det civila samhället.

3. Behovet av samverkan och spridning

I föregående forskningspolitiska proposition (2012/13:30) betonas vikten av samverkan: ”Insatser för att stimulera innovation genom forskning i samverkan mellan universitet och högskolor, forskningsinstitut, företag, offentlig sektor och civilsamhället är av stor vikt för samhällets utveckling, hållbarhet och näringslivets konkurrenskraft.” Vi två paraplyorganisationer inom det civila samhället vill understryka vikten av detta.

Det är glädjande att MUCF bedriver sitt utlysnings- och spridningsarbete i samverkan med offentliga och ideella aktörer. Likaledes var det glädjande att Vetenskapsrådet 2011 och 2012 hade nära samverkan med det civila samhället vad beträffar inventering av kunskapsbehov.

I remissvar till Proposition 2009/10:55 påpekade IDEELL ARENA vikten av ett grundforskningsprogram som tar avstamp i tre dimensioner av den ideella sektorn och dess aktörer och som fångar in de mer övergripande fenomenen i det civila samhället

- a) Förutsättningar för ideella sektorn och dess aktörer.
- b) Deras organisering.
- c) Deras betydelse.

Dessa tre dimensioner var vägledande för den behovsinventering som IDEELL ARENA och Vetenskapsrådet genomförde på Bosön 10-11 februari 2011 med företrädare för myndigheter, lärosäten och civilsamhället och som utmynnade i en rapport till Vetenskapsrådet. Väl medvetna om den akademiska forskningens frihet har vi svårt att se på vilket sätt rapportens slutsatser har fått genomslag på Vetenskapsrådet.

Det är problematiskt om grundforskningsprogrammet administrerat av Vetenskapsrådet inte har någon närmare kontakt med civila samhället. Intentionerna i Folkrörelseutredningen och sedermera beslut i Proposition 2009/10:55 mellan grundforskning och forskningsbaserade studier samt spridning. Därutöver framstår spridningsarbetet som underfinansierat.

Till detta kan läggas det aktuella begreppet RRI (Responsible Research and Innovation) som är nyckelkoncept inom EU:s forskningsramverk Horisont 2020. RRI betonar samverkan mellan forskning och det kringliggande samhället, däribland det civila samhället.

De institutioner som ansvarar för att finansiera forskning om det civila samhället bör ha en regelbunden och institutionaliserad samverkan med det civila samhället i syfte att

forskningen blir relevant och nyttiggjord. EU-kommissionen har, inom ramen för Horizont 2020, identifierat detta behov som att det behövs ”communities” som lever kvar när projekten tar slut, communities som har ett långsiktigt intresse av forskning och utveckling. Därutöver finns behov av att det stöd till praktisknära forskningen som MUCF idag administrerar får utökad finansiering.

4. Behovet av korrekt och jämförbar statistik

En del pågående forskning om det civila samhället är i behov av uppdaterad och korrekt grunddata för att kunna producera statistik om det civila samhället i enlighet med FN:s statistiksystem för satelliträkenskaper. Denna grunddata utmynnar i statistik som det civila samhället är i starkt behov av. I enlighet med Proposition 2009/10:55 ligger såväl grunddataansvar som statistikansvar på SCB.

Vi noterar att uppdraget att producera tillförlitlig statistik går mycket långsamt framåt. SCB rapport från 2014 om det civila samhället (Det civila samhället 2011-12 – verksamhetsindelad statistik med fokus på ekonomiska förhållanden) baseras på data som endast utgör 56% av det civila samhället. Det är även bekymmersamt om SCB inte lämnar ut grunddata till forskare och myndigheter som vill producera statistik om det civila samhället.

Mot bakgrund av detta ser vi ett behov av att regeringen tydliggör SCB:s uppdrag att producera korrekt och jämförbar statistik om det civila samhället samt samverkar med forskningsmiljöer som behöver grunddata för att kunna producera statistik om det civila samhället.

IDEELL ARENA
Verksamhetschef
Fredrik Kron

Forum
Generalsekreterare
Göran Pettersson